

УДК 37.013.42: 314.151.3–054.7–053.2/5

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Пігіда Віра Миколаївна
м.Луганськ

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена необхідністю здійснення соціально-педагогічної діяльності з дітьми, батьки яких виїхали працювати за кордон. Аналіз стану та проблем дітей трудових мігрантів, визначення сутності й основних етапів соціально-педагогічної діяльності з ними дозволяють забезпечити надання їм комплексної соціально-педагогічної, психологічної, юридичної, інформаційно-консультативної та інших видів допомоги, знизити ризик потрапляння у складні життєві обставини, створити умови для нормального соціального функціонування під час відсутності батьків.

Ключові слова: зовнішня трудова міграція, діти трудових мігрантів, соціально-педагогічна діяльність.

В останні десятиліття кризовий стан української економіки призвів до значного зниження рівня життя населення, зростання безробіття та бідності, що, у свою чергу, зумовило збільшення кількості людей, які виїжджають у пошуках роботи за кордон.

Зовнішня трудова міграція українського населення з економічної точки зору має певні позитивні боки. До переваг цього явища можна віднести зменшення напруги на ринку праці, значні обсяги інвестицій, які отримує Україна завдяки заробітчанству, підвищення платоспроможного попиту завдяки надходженню коштів від заробітчан.

Однак, разом з тим, наслідки трудової міграції далеко не однозначні. Від'їзд українського населення з метою працевлаштування у закордонні країни призводить до негативних демографічних процесів як внаслідок руйнації сімейних відносин, так і через несприятливу для народження і виховання дітей специфіку "мігрантського" способу життя. Разом з активізацією міграційних процесів зменшується кількість укладених шлюбів, частішими стають розлучення. Ще більш складною сімейною проблемою, яка переростає у соціальну, є виховання дітей мігрантів, залишених в Україні, особливо у випадках тривалої відсутності обох батьків [1]. Як наслідок, у нашій країні загострюється проблема соціального сирітства, тобто явища, обумовленого ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків по відношенню до неповнолітніх дітей. В такому випадку діти залишаються без батьківської турботи, догляду, виховання, спіл-

кування, стикаються із цілим рядом проблем, отже, потребують кваліфікованої соціально-педагогічної допомоги та підтримки.

Вивченню проблем дітей трудових мігрантів присвячені праці Т. Кірик [2], Ю. Галустьян, І. Шваб, Т. Дорошок, К. Левченко, І. Трубавіної [3; 4]. Соціально-педагогічної та психологічної роботі з дітьми трудових мігрантів приділяється увага в роботах В. Андрєнкової, Т. Веретено, Т. Дорошок, М. Євсюкової, І. Зверєвої [5; 6].

Однак, не дивлячись на значну кількість досліджень у цьому напрямку, організація соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів залишається складною проблемою як у теоретичному, так і у практичному плані. Це пов'язане з тим, що на сьогоднішній день не існує розробленої системи здійснення соціально-педагогічної діяльності з такими дітьми, відсутні соціально-педагогічні теорії, концепції та методики, які б у повній мірі враховували специфіку їхніх проблем та потреб і могли б стати підґрунтям для їх всебічного вирішення. Отже, існує необхідність більш глибокого та всебічного вивчення досліджуваної проблеми, спрямованого на знаходження ефективних шляхів її подолання.

У зв'язку з цим метою нашого дослідження є аналіз стану та проблем дітей трудових мігрантів, визначення сутності й основних етапів здійснення соціально-педагогічної діяльності з ними.

Досліджуючи проблеми дітей заробітчан, звернемося до роботи І. Майданік, яка акцентує увагу на основних функціях, що повинна виконувати сім'я [7]. До них можна віднести репродуктивну, виховну, економічну, рекреативну, комунікативну, психотерапевтичну.

Репродуктивна функція сім'ї включає в себе біологічне відтворення населення. Відносно цієї функції автор доводить, що результатом процесу трудової міграції є зниження рівня народжуваності у нашій країні.

Виховна функція сім'ї забезпечує соціалізацію підростаючого покоління, створення умов для фізичного та емоційного розвитку дітей, формування у них ціннісних орієнтацій, передачу їм соціального досвіду. Забезпечення такого стану речей можливе лише за умови повного включення обох батьків до процесу виховання. Отже, перебування одного з них, а іноді й обох, на заробітках за кордоном робить неможливим здійснення виховної функції сім'ї.

Трудові поїздки за кордон у переважній більшості випадків

поліпшують матеріальне становище сімей заробітчан. Тому, розглядаючи економічну функцію сім'ї як матеріальну підтримку її непрацездатних членів, можна зробити висновок, що вона реалізується на досить високому рівні. Однак не слід забувати, що економічна функція передбачає також спільний побут та ведення домашнього господарства, а така діяльність стає неможливою за відсутності батьків.

Рекреативна функція сім'ї повинна забезпечувати психологічний захист, емоційну підтримку, організацію спільного дозвілля дітей та батьків, що також є неможливим, коли останні перебувають за кордоном [7, с. 139-140].

Комунікативна функція передбачає налагодження контакту між батьками та дітьми, організацію внутрішньосімейного спілкування. Але в ситуації, коли батьки працюють за кордоном, їх постійне спілкування з дітьми є практично неможливим. Діти трудових мігрантів можуть не бачитися з батьками протягом кількох місяців, а іноді навіть і років. Отже, комунікативна функція у таких сім'ях не забезпечується.

Сутність психотерапевтичної функції полягає у наданні членами родини психологічної підтримки один одному у складних життєвих ситуаціях, створенні доброзичливого емоційного клімату. Тобто сім'я як для батьків, так і для дітей повинна бути надійною опорою, де завжди можна отримати пораду, підтримку, допомогу. Звичайно, що у сім'ях трудових мігрантів це також є неможливим.

Таким чином, проаналізувавши можливість виконання сім'ями трудових мігрантів їхніх основних функцій, можна цілком погодитися з думкою І. Майданік, що в результаті трудових поїздок в таких сім'ях вони виконуються на недостатньому рівні або не виконуються взагалі.

Отже, заробітчванство здійснює негативний вплив на розвиток та функціонування сімей, призводить до виникнення цілого ряду проблем, з якими стикаються діти трудових мігрантів. Особливий інтерес у цьому контексті для нас представляють результати дослідження, проведеного Українським інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка на замовлення Міжнародного жіночого правозахисного центру "Ла Страда – Україна", в якому розкриваються негативні наслідки трудової міграції для дітей заробітчан [4].

Так, вивчаючи реакцію дітей на від'їзд батьків, експерти зазначили, що 57% з них негативно ставляться до від'їзду батька та 66% – до від'їзду матері. Більшість таких дітей відчувають пригнобленість та образу, сильно переживають, нервують, плачуть, стають дратівливими, тривожними. І лише 36% дітей із розумінням ставляться до від'їзду батька та 29% – до від'їзду матері [4, с. 30-31].

У поведінці дитини після розлучення із батьками можуть відбутися певні позитивні зміни: формується самостійність (36%), цінюються зароблені батьками гроші (11%), дитина стає працьовитішою (7%). Але, на жаль, негативних змін набагато більше. Залишаючись без батьків, діти не отримують повноцінного виховання, їм бракує батьківського тепла, ласки. Характерними для них стають стресові стани, замкнутість, небажання спілкуватися з рідними та друзями, особливо з мамою чи татом, які поїхали, нерішучість, недовіра до оточуючих, неадекватна самооцінка, зниження успішності у школі, шкідливі звички (тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв та наркотичних речовин), формування залежності від комп'ютерних ігор [4, с. 32-33].

З від'їздом батьків на заробітки за кордон змінюється соціально-оточення дитини, звички та цінності. Так, за свідченням експертів, до від'їзду батьків для дитини найважливішим є становище сім'ї у суспільстві, місце її проживання, навчання у престижній школі, висока успішність у навчанні. Після від'їзду батьків система ціннісних орієнтацій дитини змінюється: більш важливими стають модний одяг та манера модно одягатися, можливість та вміння "красиво" жити, поїздки дитини за кордон. Щодо успішності навчання, то цьому показнику майже не надається значення. Тому не дивно, що з від'їздом батьків на заробітки у багатьох учнів значно погіршується успішність навчання [5, с. 17].

Серйозною проблемою стають пропуски занять у навчальних закладах без поважних причин, які є проявом формування нега-

тивного ставлення до навчання, споживацької поведінки, безвідповідальності, прагнення привернути до себе увагу, набути "авторитет" через девіантну поведінку [4, с. 39].

А. Кирчів зазначає, що "психологічні травми, яких зазнають діти за умов тривалої розлуки з батьками, а також спричиненого нею розриву родинних зв'язків, призводять до негативного сприйняття реалій і оточення, пошуку прихистку у молодіжних кримінальних середовищах" [8].

Дитина, батьки якої стали трудовими мігрантами, розлучившись із сім'єю, починає шукати ідеал, авторитет, референтну групу, самостійно виконувати функції батьків (заробляти гроші, красти, просити). Вона може стати більш агресивною, скоювати дрібні правопорушення [4].

Все більший відсоток дітей трудових мігрантів стають "дітьми вулиці". Відомі випадки втягування цих дітей до алкоголізму, злочинної діяльності, проституції, розповсюдження наркотиків та порнографії [4, с. 37]. Крім того, діти заробітчан можуть зазнавати жорстокого ставлення з боку оточуючих: однолітків, однокласників або старшокласників, інколи – навіть родичів [5, с. 18].

В цілому, діти трудових мігрантів мають такі ж проблеми, як і їхні однолітки. Однак через відсутність батьків у них виникають додаткові труднощі: переживання за батьків, неспокій, самотність, страх, надмірні намагання самоствердитися [5, с. 19]. Проблеми, які звичайна дитина вирішує в сім'ї через поради батьків, діти трудових мігрантів не завжди можуть розв'язати у своєму соціальному оточенні, а за допомогою соціальних педагогів, вчителів чи психологів через відсутність довіри до них вони не звертаються. Тому нерідко такі діти опиняються у складних, конфліктних ситуаціях. Отже, вони потребують особливої уваги з боку держави та суспільства, що зумовлює необхідність налагодження системи соціально-педагогічної діяльності з ними

Існує кілька підходів до розуміння сутності цього процесу. Різними дослідниками соціально-педагогічна діяльність розглядається, як: різновид педагогічної діяльності (І. Зверева [9], М. Галагузова [10]); надання допомоги у складних життєвих обставинах (А. Капська [11]); створення умов для успішної соціалізації та розвитку дитини (Т. Алексєєнко [12], О. Безпалько [13]); сприяння її адаптації у суспільстві (Л. Беляєва, М. Беляєва [14], Ф. Мустаєва [15]); діяльність, спрямована на соціальне виховання (С. Харченко [16], С. Савченко [17], В. Шакурова [18], Л. Завацька [19]); один із напрямків соціальної роботи з дітьми (Ю. Василькова, Т. Василькова [20], С. Толстоухова [21; 22]) тощо. Всебічно вивчивши, систематизувавши та узагальнивши зазначені підходи, під соціально-педагогічною діяльністю ми пропонуємо розуміти професійну діяльність соціального педагога, спрямовану на здійснення соціального виховання і надання різних видів соціальної допомоги й підтримки дітям з метою сприяння їхньому всебічному розвитку, успішній адаптації та соціалізації.

Як і будь-який вид професійної діяльності соціально-педагогічна діяльність має чітко визначену структуру, до складу якої входять такі взаємопов'язані компоненти, як: суб'єкт, об'єкт, мета, завдання, зміст, функції і технології цієї діяльності.

Суб'єктами здійснення соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів можуть виступати працівники загальноосвітніх навчальних закладів та соціальних служб: соціальні педагоги, соціальні працівники, психологи, педагоги, а також інші спеціалісти, які реалізують соціальну політику й надають соціальну допомогу і соціальні послуги. Відповідно, об'єктом роботи цих спеціалістів виступають діти, батьки яких виїхали працювати за кордон.

Метою соціально-педагогічної діяльності із зазначеною категорією клієнтів є надання конкретній дитині комплексної соціально-психолого-педагогічної допомоги, створення сприятливих умов для її особистісного зростання, захист її прав та інтересів [23, с. 13]. Мета може бути досягнута шляхом реалізації завдань за кількома напрямками: профілактичним, реабілітаційним, правозахисним тощо. Отже, серед основних завдань соціально-педагогічної діяльності з дітьми заробітчан можна виділити наступні:

- створення умов для збереження та укріплення фізичного, психічного, морального, соціального здоров'я дитини;
- формування та розвиток моральних якостей, соціально зна-

чимих орієнтацій, життєвих установок;

- попередження та усунення десоціалізуючих впливів мікросоціуму на розвиток дитини;
- створення сприятливих умов для розвитку її здібностей, реалізації можливостей;
- надання соціальної, психологічної, педагогічної підтримки та допомоги, впровадження системи профілактичних, реабілітаційних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу соціальної адаптації дитини [23, с. 14].

Зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів у загальному вигляді передбачає реалізацію наступних етапів:

- виявлення дітей, батьки яких виїхали працювати за кордон, та створення інформаційної бази даних про такі сім'ї;
- встановлення контактної взаємодії з цими дітьми і діагностування їхніх специфічних проблем;
- визначення мети та завдань, складання індивідуального плану соціально-педагогічної діяльності з кожною дитиною, визначення необхідних форм, методів, засобів, методик і технологій роботи;
- безпосередня індивідуальна робота спеціалістів (соціального педагога, психолога, педагога) з дитиною, надання їй конкретної допомоги, захист прав та представництво інтересів; залучення до групової діяльності; налагодження стосунків і взаємодія з оточенням дитини (батьками, родичами, друзями тощо);
- аналіз здійсненої роботи, оцінка її результативності, а у разі виникнення нових або глибоко прихованих проблем внесення необхідних змін та коригування процесу надання допомоги.

Зміст соціально-педагогічної діяльності забезпечує досягнення поставлених мети та завдань і конкретизується в її основних функціях, серед яких різні дослідники, зокрема А. Капська [11; 24], О. Безпалько [13; 25], Ф. Мустаєва [15], виділяють наступні: виховну, комунікативну, організаторську, прогностичну, охоронно-захисну, діагностичну, попереджувально-профілактичну, корекційно-реабілітаційну, соціально-терапевтичну, посередницьку.

Реалізуючи ці функції у своїй роботі, залежно від конкретної ситуації, соціальний педагог обирає певні технології соціально-педагогічної діяльності, тобто сукупність прийомів, методів і впливів, що використовуються з метою досягнення успіху у вирішенні проблем клієнтів та забезпечення ефективності надання соціально-педагогічної допомоги.

Найбільш часто використовуваними у роботі з дітьми трудових мігрантів є технології діагностики, консультування, профілактики, корекції, реабілітації, терапії.

Соціально-педагогічна діагностика передбачає збір інформації про дітей і умови їх життєдіяльності, з'ясування причин, що

привели до появи тієї чи іншої проблеми.

Технологія консультування у соціально-педагогічній діяльності представляє собою роботу спеціаліста, спрямовану на допомогу дитині в усвідомленні її проблем, подоланні конфліктів, розв'язанні складних життєвих ситуацій, гармонізації відносин з оточуючими та з самим собою

Соціально-педагогічна профілактика спрямована на запобігання можливих фізичних, психологічних або соціокультурних відхилень у окремих дітей, попередження, обмеження та локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі.

Метою корекції як технології соціально-педагогічної діяльності є виправлення тих особливостей психологічного, педагогічного, соціального плану, які не відповідають прийнятним у суспільстві моделям і стандартам.

Технологія реабілітації використовується для відновлення порушених або втрачених людиною суспільних зв'язків і відносин, її соціального статусу, здатності до нормального соціального функціонування.

Застосування терапевтичних технологій має на меті надання допомоги у питаннях врегулювання почуттів, емоцій, думок, відносин та зняття психологічних симптомів, які викликають занепокоєння і дискомфорт.

Використання зазначених технологій у соціально-педагогічній діяльності з дітьми трудових мігрантів дасть можливість вивчити та проаналізувати їхні проблеми, потреби, інтереси; надати необхідну консультацію; попередити виникнення конфліктних ситуацій, розвиток стресових станів, девіантної поведінки, знизити ризик втягнення дітей у протиправну діяльність; виправити негативні особистісні якості та поведінкові прояви; відновити становище дитини у суспільстві.

Таким чином, здійснюючи соціально-педагогічну діяльність з дітьми трудових мігрантів, спеціалісти мають змогу надавати їм комплексну психологічну, соціально-педагогічну, юридичну, інформаційно-консультативну та інші види допомоги. Отже, за умови своєчасного виявлення проблеми та інтенсивного втручання з метою її вирішення знижується ризик потрапляння дитини у складні життєві обставини, забезпечується її нормальне соціальне функціонування під час відсутності батьків.

Однак сьогодні в цій галузі існує цілий ряд питань, які ще не отримали вирішення на рівні педагогічної науки: по-перше, це нерозробленість методик і технологій діяльності, які б дозволили на високому рівні здійснювати соціально-педагогічну підтримку дітей трудових мігрантів; по-друге, це неналагодженість механізмів зв'язку та відсутність системи взаємодії між соціальними службами та загальноосвітніми навчальними закладами у здійсненні соціально-педагогічної підтримки таких дітей. Тому перспективи наших подальших розвідок у цьому напрямку будуть присвячені розв'язанню цих проблем.

Література

1. Левцун О. Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема / О. Левцун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=4040> – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Кірик Т. Заробітчанські діти / Т. Кірик // Подільські вісті. – 2005. – №21. – С. 2.
3. Левченко К. Проблеми дітей трудових мігрантів: результати дослідження Міжнародного жіночого правозахисного центру "Ла Страда-Україна" у співпраці з Українським інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка / К. Левченко, І. Шваб. – 2007 р. – 4 с.
4. Проблеми дітей трудових мігрантів: аналіз ситуації [за заг. ред. К. Левченко]. – К., 2006. – 63 с.
5. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : навч.-метод. посіб. / [Андрєєнкова В. Л., Дорошок Т. О., Євсюкова М. В. та ін.]; за заг. ред. Левченко К. Б. – К. : ФОП "Купріянова", 2007. – 240 с.
6. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: навч.-метод. посіб. / [Андрєєнкова В. Л., Веретено Т. Г., Дорошок Т. О. та ін.]; за заг. ред. Левченко К. Б. – Х.: Чальцев, 2008. – 384 с.
7. Майданік І. Особливості функціонування сімей трудових мігрантів / Ірина Майданік // Матеріали науково-практичної конференції "Тенденції розвитку сучасної сім'ї в Україні". – К. – С. 139-140.
8. Кирчів А. Трудова міграція і національна безпека України / Андрій Кирчів [Електронний ресурс]: доповідь на круглому столі 7 жовтня 2004 р., Львів, ЛНУ ім. І. Франка. – Режим доступу: <<http://www.ji-magazine.lviv.ua/kordon/migration/2004/kyrchiv07-10.htm>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. Зверєва І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні : теорія і практика: Монографія / Ірина Дмитрівна Зверєва. – К.: Правда Ярославічів, 1998. – 393 с.
10. Галагузова М. А. Категориально-понятійные проблемы социальной педагогики / Минненур Ахметхановна Галагузова // Понятийный аппарат педагогики и образования: сб. науч. тр. / отв. ред. М. А. Галагузова. – Вып. 3. – Екатеринбург : Изд-во "СВ-6", 1998. – С. 168-184.
11. Соціальна педагогіка: Підручник [за ред. проф. А. Й. Капської]. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
12. Соціальна педагогіка : теорія і технології: Підручник [за ред. І.Д. Зверєвої]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.

13. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05 / Ольга Володимирівна Безпалько. – Луганськ, 2007. – 467 с.
14. Беляева Л. А. Категории “социальная работа” и “социально-педагогическая деятельность” в их взаимосвязи / Л. А. Беляева, М. А. Беляева // Понятийный аппарат педагогики и образования: сб. науч. тр. / отв. ред. М. А. Галагузова. – Вып. 3. – Екатеринбург : Изд-во “СВ-6”, 1998. – С. 185-196.
15. Мустаева Ф. А. Социальная педагогика: Учебник для вузов / Флюра Альтафовна Мустаева. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 528 с.
16. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : [монографія] / Сергій Якович Харченко. – Луганськ : “Альма-матер”, 2006. – 320 с.
17. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства: Монография / Сергій Вікторович Савченко. – Луганськ: “Альма-матер”, 2003. – 404 с.
18. Шакурова М. В. Методика и технология работы социального педагога: Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. В. Шакурова. – М.: Академия, 2002. – 272 с.
19. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: Навч. посіб. для ВНЗ / Людмила Миколаївна Завацька. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.
20. Василькова Ю. В. Социальная педагогика: Учеб. пособие для студ. пед. вузов / Ю. В. Василькова, Т. А. Василькова. – М.: Академия, 1999. – 440 с.
21. Толстоухова С. В. Організаційно-педагогічні основи функціонування системи соціальних служб для молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” / С. В. Толстоухова. – К. : Ін-т педагогіки, 2002. – 24 с.
22. Толстоухова С. В. Соціальна робота в Україні як невід’ємна складова соціальної політики держави / С. В. Толстоухова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2002. – № 1. – С. 70-80.
23. Никитина Н. И. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. пед. училищ и колледжей, обучающихся по специальности «Соц. педагогика» / Н. И. Никитина, М. Ф. Глухова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 399 с.
24. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола; заг. ред. А. Й. Капської. – К. : ДЦССМ, 2002. – 164с.
25. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Оксана Володимирівна Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена необходимостью осуществления социально-педагогической деятельности с детьми, родители которых выехали работать за границу. Анализ состояния и проблем детей трудовых мигрантов, определение сущности и основных этапов социально-педагогической деятельности с ними позволяют обеспечить оказание им комплексной социально-педагогической, психологической, юридической, информационно-консультативной и других видов помощи, снизить риск попадания в сложные жизненные обстоятельства, создать условия для нормального социального функционирования во время отсутствия родителей.

Ключевые слова: внешняя трудовая миграция, дети трудовых мигрантов, социально-педагогическая деятельность.

The topicality of the material, revealed in the article, has been conditioned by the necessity to exercise social and educational activities with children whose parents left for work abroad. Analysis of migrant workers' children's problems, the essence and main stages of social and educational activities with them allow to provide them with comprehensive social, educational, psychological, legal, informational, consultative and other assistance, to reduce the risk of living in difficult circumstances, to create conditions for normal social functioning during the absence of parents.

Keywords: foreign labor migration, migrant workers' children, social and educational activities.